

Kommunikáció és nyelvhasználat

A kommunikációról írni nemcsak azért nagy kihívás, mert igen összetett jelenség megragadására vállalkozunk, melyet több tudomány kutat saját paradigmája és módszerei segítségével, hanem azért is, mert manapság igen divatos az eredményes kommunikáció feltételeiről, eszközeiről, lehetőségeiről kiadványokat megjelentetni, s a kiadványok többségében gyakran elvész a tudományosság mércéje, nehezen sikerül a közhelyek szintjét meghaladni, a redundanciákat kiküszöbölni.

Fercsik Erzsébet és Raátz Judit *Kommunikáció és nyelvhasználat* című könyvében az olvasó számára egyértelművé válik, hogy a nyelvész és a kommunikációt kutató szakember szemszögéből vizsgálják a kommunikatív jelenséget, ugyanakkor a kommunikáció pragmatikus megközelítése legalább akkora jelentőséget kap, mint az elméleti problémák kifejtése. E kettősség már a könyv struktúrájában tetten érhető. Az első három fejezet problémafelvetése a kommunikatív jelenség elméleti megközelítését hangsúlyozza, az utolsó két fejezet pedig a kommunikatív jelenség gyakorlati megvalósulását helyezi előtérbe.

Mindemellett a szerzők nagyon tudatosan figyeltek arra, hogy minden általuk felvetett probléma kapcsán egészséges egyensúlyban maradjon az elméleti és a gyakorlati megközelítés. Így a könyv nem elmélet-ízű, hanem a tárgyalt információk gyakorlatorientált feldolgoztatását biztosító munka. Az olvasó számára olykor kényelmetlen elméleti fejtegetések itt konkrét kommunikációs helyzetekhez kötődnek, ezért egy percig sem érzi az olvasó, hogy unalmas, száraz elméletet tart a kezében. Így például a székely-vicceket a H. Paul Grice-féle maximák ismeretében vizsgálva nemcsak jól szórakozik az olvasó, hanem mélyebb megértésre tesz szert mind a maximákat, mind a (székely) ember természetét illetően (p. 51.)

A nyelvészeti paradigma a könyv felépítésében mindvégig tetten érhető. Így a hangsúly a nyelvhasználatra, a nyelvi kommunikációra tevődik: a nyelv, a beszéd, az írás természetét úgy mutatja be, hogy közben hasznos információkat szerezhetünk a legtöbbek által ismert és beszélt nyelvekről, a nyelv eredetét magyarázó elméletekről, a nyelvcsaládokról, a magyar nyelv legjellemzőbb sajátosságairól, a verbális fejlődés stádiumairól, az írás fejlődéséről, a székely-magyar rovásírásról, a görög-latin írás fejlődéséről stb.

A nyelvhasználat című fejezet is ezt a paradigmát érvényesíti a stílusrétegek és a nyelvi eszközök bemutatásával, a helyes beszéd és a helyesírás feltételeinek a tárgyalásával, a magyar helyesírási szabályok és szabályzat bemutatásával. Újszerű és igen értékes próbálkozás az írott-beszélt kommunikáció természetének, valamint a nem nyelvi jelek írásban való megjelenésének a vizsgálata.

Az ismertetett problémafelvetés létjogosultságát a könyvben is olvashatjuk. Amint az előszóból kiderül, a könyv elsősorban a bolognai program szerint tanu-

ló bölcsészhallgatók számára íródott, akiknek a program értelmében kötelező a kommunikáció tanulmányozása. Bölcsészhallgatókról lévén szó, alapvető követelmény, hogy a nyelvhasználat legalapvetőbb törvényszerűségeit, a nyelvek, a beszéd és az írás kialakulását ismerjék, és helyesen alkalmazzák.

A kommunikációs paradigma különös hangsúlyt kap a könyvben. A szerző-páros mindvégig figyel arra, hogy a kommunikatív jelenséget mind kommunikációtörténeti, mind kommunikációelméleti szempontból megvilágítsa. Így kerül a tananyagba nagyon látványos példákon keresztül a kommunikációs eszközök fejlődéstörténetének bemutatása, valamint a személyközi kommunikáció struktúrájának és dinamikájának részletes ismertetése, annak elmélyítése néhány kommunikációs modell segítségével. Megállapíthatjuk, hogy az egyes modellek a kommunikatív jelenség valamelyik strukturális vagy dinamikai elemét hangsúlyozzák ki, ezáltal válnak specifikussá (pl. Jakobson a nyelvi funkcióknak tulajdonított jelentőséget a kommunikációban). Szintén kommunikációelméleti megfontolásból vizsgálja a könyv a legkülönbözőbb szempontok szerint a kommunikáció fajtáit, a női-férfi kommunikáció jellegzetességeit, a hallgatás típusait, az ön- és társismeret, ill. a kulturális sajátosságok szerepét az eredményes kommunikációban. A nem verbális kommunikáció szintén jelentős helyet kap a tananyagban, a kulturális sajátosságokat mindvégig figyelembe véve a szerzők részletesen tárgyalják a nem verbális csatornák jelentőségét és jellegzetességét.

A kommunikációs készségfejlesztés paradigmáját is felleljük a műben. Az ötödik fejezetben már a fejezet címe is utal a gyakorlati megközelítésre (*Kommunikáció a gyakorlatban*). Az olvasó megismerkedhet a tudományos írásművek, elsősorban a dolgozatírás kivitelezésének legfontosabb követelményeivel, eljárásaival. Olyan tartalmi és formai szempontokat ismertetnek a szerzők, mint a témaválasztás, a tényanyaggyűjtés, a struktúra kialakítása, a tagolás, az érvelés, a bizonyítás, a külalak, a hivatkozások stb. A tudományos írásmű létrehozásának feltételei mellett az előadásra való felkészülés követelményeit is alaposan megismerheti az olvasó: az előadás általánosan ajánlott felépítését, a céltudatosságot, a retorikai követelményeket. Mind tudományos írásmű létrehozása, mind előadás megtartása alapvető követelmény egyetemi hallgatók számára, akár bolognai akár más modell szerint tanulnak, mi sem kézenfekvőbb tehát, mint a kommunikációs tanegység tartalmába amúgy is értelemszerűen beletartozó témát az eddigiekben ismertetett logikai struktúrában tanítani.

Külön erénye a könyvnek, hogy nemcsak az ötödik fejezetet szenteli a kommunikációs készségfejlesztésre, hanem a fejezetek után mindvégig gazdag feladatrendszerrel találkozunk, amelyek a fejezet elméleti ismereteinek gyakorlati alkalmaztatását igyekeznek megvalósítani. A feladatok a kommunikációs készségfejlesztés követelményeit figyelembe véve az egyéni feladatvégzéstől a csoportmunkán át változatos didaktikai struktúrákat és munkaformákat feltételeznek. Olyan érdekes problémahelyzetekbe állítják az olvasót, hogy nem tud továbblapozni anélkül, hogy megkísérelné megoldani a feladatokat.

A *Kommunikáció és nyelvhasználat* című könyvet forgatva és olvasva szembevetődő, hogy nagyon színes, informatív, érdekes és áttekinthető. Az egyes elméleti problémák kapcsán felsorakoztatott gazdag tényanyag-rendszer azt bizonyítja

ja, hogy hihetetlenül gazdag és színes tudományterületre tévedt az olvasó, és nagyon sok olvasnivaló vár még rá. A tényanyagok kiválogatása és az elmélet elrendezése nagyfokú szakmai tudatosságról árulkodik: nem a maximalizmus és az aprólékosság a jellemzője, hanem éppen annyit kap belőle az olvasó, amennyi elégséges és szükséges a felvetett probléma megértéséhez, megoldásához. Továbbá az információk és a tényanyagok összeválogatásával, strukturálásával a könyv arra motiválja az olvasót, hogy további információkat gyűjtsön az adott témáról, s türelmetlenné és kíváncsivá teszi a sok színes idézettel, érdekes kutatásokra való hivatkozásokkal, képanyaggal, szótárakból idézett mintákkal, irodalomjegyzékkel stb. A táblázatok és grafikonok pedig a jobb megértést, az áttekinthetőséget, a tökéletesebb elsajátítást teszik lehetővé.

Megállapíthatjuk, hogy a *Kommunikáció és nyelvhasználat* című könyv mind tudománylogikailag, mind didaktikailag igen magas színvonalat ér el, a kommunikációs témájú könyvek és tankönyvek között kitüntetett helyet érdemel, haszonnal és élvezettel forgathatják szeptembertől a bölcsészhallgatók és az érdeklődők.

Szóke-Milinte Enikő

(Fercsik Erzsébet, Raátz Judit: *Kommunikáció és nyelvhasználat*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 2006. 205 p.)